ISSN 1689-488X

PAUza

Akademicka

Rok XIV

Tygodnik Polskiej Akademii Umiejętności Nr 596 Kraków, 7 kwietnia 2022

pauza.krakow.pl pau.krakow.pl

Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie

Sekretarz (*Sagittarius serpentarius*)
Description d'un recueil exquis d'animaux rares, consistant en quadrupedes, oiseaux et serpents, des Indes orientales, et occidentales / Par feu Mr. A. Vosmaer. – Amsterdam, 1804; BN PAU i PAN w Krakowie. PAU S.Dr. 9688
Gatunek zagrożony

Kwiecień

				1 Zbigniewa, Grażyny	2 Franciszka, Władysława	3 Ryszarda, Pankracego
4 Wacława, Izydora	5 Ireny, Wincentego	6 Celestyna, Wilhelma	7 Donata, Rufina	8 Dionizego, Januarego	9 Mai, Marii	10 Michała, Makarego
11 Leona, Filipa	12 Juliusza, Wiktora	13 Przemysława, Hermenegildy	14 Justyny, Waleriana	15 Anastazji, Bazylego	16 Julii, Benedykta	17 Roberta, Patrycego Wielkanoc
18 Bogusławy, Bogumiły Wielkanoc	19 Adolfa, Tymona	20 Czesława, Agnieszki	21 Bartosza, Anzelma	22 Leona, Łukasza	23 Jerzego, Wojciecha	24 Grzegorza, Aleksandra
25 Marka, Jarosława	26 Marzeny, Klaudiusza	27 Zyty, Teofila	28 Pawła, Walerii	29 Rity, Piotra	30 Mariana, Katarzyny	

Kraków

Partnerem czasopisma jest Miasto Kraków

Autorytety

Florian Znaniecki (1882–1958)

Florian Znaniecki jest niewątpliwie jednym z najwybitniejszych przedstawicieli polskiej humanistyki, a co ważniejsze, jednym z nielicznych, którzy zdobyli międzynarodowe uznanie. Życie miał niezwykle barwne, obfitujące w częste odmiany losu i miejsc pobytu. Urodził się w 1882 roku w Świątnikach koło Włocławka w rodzinie ziemiańskiej, do gimnazjów uczęszczał w Częstochowie i w Warszawie. W latach 1902–1903 studiował filozofię i socjologię na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim, relegowany przez władze carskie za udział w studenckich protestach emigrował najpierw do Szwajcarii, a potem do Francji. Studia kontynuował w Genewie, Zurychu oraz na paryskiej Sorbonie. Imał się różnych zajęć: służył w wojsku francuskim w Algierii, pracował na pchlim targu, na farmie, w podróżnym cyrku oraz jako bibliotekarz w Muzeum Polskim w Rapperswilu w Szwajcarii.

Barwna i bogata była jego biografia intelektualna. W młodości pisał poezje i dramaty, w tym wydany w 1903 roku *Cheops*. W nauce poświęcił się najpierw filozofii, ukończył studia na Uniwersytecie Jagiellońskim, uzyskując tam stopień doktora na podstawie rozprawy *Zagadnienie wartości w filozofii* (1910). Opublikował następnie książkę *Humanizm i poznanie* (1912), kilka esejów i artykułów oraz tłumaczenie *Ewolucji twórczej* Henri Bergsona.

Jeszcze w czasie studiów pracował w kilku instytucjach zajmujących się polskimi imigrantami. Następnie był czynny w warszawskim Towarzystwie Opieki nad Wychodźcami (1910–1914), gdzie redagował m.in. pismo „Wychodźca Polski", publikował artykuły, sporządził też raport „Sprawa wychodźstwa sezonowego". Znaniecki stał się uznanym ekspertem w dziedzinie imigracji, stąd też poznany przez niego w roku 1913 amerykański socjolog William Thomas zaprosił go do współpracy w USA, gdzie Znaniecki przybył na dzień przed wybuchem pierwszej wojny światowej, po czym spędził w Chicago i Nowym Jorku pięć lat. Owocem ich współpracy było monumentalne pięciotomowe dzieło *Chłop polski w Europie i Ameryce* (1918–1919), które weszło do klasyki socjologicznej literatury światowej. W 1919 roku Znaniecki wydał jeszcze w USA książkę pt. *Rzeczywistość kulturowa,* będącą syntezą jego myśli filozoficznej, ale podstawowym obiektem jego zainteresowań stała się socjologia.

Po powrocie do Polski w roku 1920 podjął pracę w świeżo powstałym Uniwersytecie w Poznaniu, gdzie utworzono dla niego Katedrę Filozofii, przekształconą następnie w Katedrę Socjologii i Filozofii Kultury. Znaniecki staje się w ten sposób jednym z ojców założycieli polskiej socjologii akademickiej: wydaje kolejne dzieła, wychowuje wybitnych uczniów (wśród których są Józef Chałasiński, Jan Szczepański i Tadeusz Szczurkiewicz) i organizuje życie naukowe – w 1920 roku zakłada Polskie Towarzystwo Socjologiczne, było to piąte towarzystwo tego typu w Europie, następnie, w roku 1927 tworzy Instytut Socjologii, a trzy lata później powołuje „Przegląd Socjologiczny" pierwsze w Polsce czasopismo socjologiczne.

W latach 1931–1933 wykładał gościnnie na Columbia University w Nowym Jorku. Na kolejne wykłady w Ameryce wyjechał latem 1939 roku; do Polski nie było mu już dane powrócić. W 1942 roku został obywatelem USA i profesorem socjologii na University of Illinois; w latach 1953–1954 pełnił funkcję przewodniczącego Amerykańskiego Towarzystwa Socjologicznego. Był też członkiem założycielem Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie. Zmarł w 1958 roku w Urbana-Champaign w stanie Illinois.

W jego naukowym dorobku najbardziej znana jest koncepcja współczynnika humanistycznego, zgodnie z którą, o ile nauki przyrodnicze opisują świat rzeczy, o tyle nauki o kulturze muszą uwzględniać podstawową parę zjawisk: postawa – wartość. Ludzkie postawy (rozumiane szeroko jako wiedza, oceny, emocje, ale i działania) skierowane są na rzeczy, które ujmują jako wartości (elementy systemów wartości). Kopiec Kościuszki dla przyrodnika jest rzeczą, dla humanisty ważny jest jako wartość. Stąd też w badaniu „zewnętrznej" rzeczywistości społecznej – np. uwarunkowań losów chłopów polskich w Ameryce – trzeba uwzględnić doświadczenie i postawy badanych, wyrażające się m.in. w dokumentach osobistych (zwłaszcza listach i pamiętnikach, ale także w autobiografiach). Owa koncepcja wypełniała lukę między obiektywnością a subiektywnością, oraz między podejściem teoretycznym a socjologią empirystyczną. Metodę dokumentów osobistych traktuje się czasami jako specjalność polskiej socjologii, sam Znaniecki zastosował ją w pracy *Miasto w świadomości jego obywateli* (1931), poświęconej Poznaniowi. Podobne badania przeprowadzono w wielu polskich miastach, zaś w samym Poznaniu konkurs na wypowiedzi mieszkańców o mieście zorganizowano w 2021 roku już po raz czwarty.

Znaniecki w swoich podstawowych pracach, które dotyczyły zagadnień teoretycznych, rozwijał i częściowo modyfikował swoją koncepcję socjologii jako jednej z nauk humanistycznych (nauk o kulturze). Socjologia nie może wyjaśniać kształtu innych systemów kulturowych (nauki, wiedzy czy mitu), ma ona swój własny przedmiot badania, czyli zorganizowane interakcje pomiędzy ludźmi. Socjologia systematyczna ma opisywać kolejne poziomy zjawisk różniące się stopniem złożoności: czynności społeczne, stosunki społeczne, osobowości społeczne (wraz z rolami społecznymi) oraz grupy społeczne. Powinna przy tym stosować własną metodologię, opartą na indukcji analitycznej, czyli analizie typowych przypadków i formułowaniu na ich podstawie ogólnych prawidłowości. Kolejne wersje tej koncepcji zawarł w swoich książkach: *Wstęp do socjologii* (1922), *The Method of Sociology* (1934), *Social Actions* (1936), *Cultural Sciences* (1952, wyd. polskie: *Nauki o kulturze,* 1971). Osobne analizy poświęcił Znaniecki wybranym subdyscyplinom socjologii, czego owocem są: dwutomowa *Socjologia wychowania* (1928/1930), *Modern Nationalities* (1952, wyd. polskie: *Współczesne narody,* 1990) oraz *The Social Role of the Man of Knowledge* (1940, wyd. polskie: *Społeczne role uczonych. Pisma wybrane,* 1984).

Ważnym przedmiotem zainteresowań Znanieckiego była problematyka twórczości i innowacji. Zaproponował on jeszcze w 1925 roku (przedrukowaną w ww. *Pismach wybranych*) bardzo interesującą koncepcję rozwoju wiedzy naukowej, w dużej mierze antycypującą słynną koncepcję trzech światów Karla Poppera. Z kolei w książce *Ludzie teraźniejsi a cywilizacja przyszłości* (1934) podjął problem społecznych warunków kształtowania się osobowości twórczych, dowodząc, że nie są nimi ani *ludzie zabawy*, ani *ludzie dobrze wychowani* (wszechstronni dyletanci, przestrzegający społecznej poprawności i reinterpretujący zastane prawdy), ani nawet *ludzie pracy* (zmuszeni do walki o byt, albo zainteresowani głównie zawodowym awansem). Twórczy są jedynie *zboczeńcy nadnormalni*, kształtujący się nie pod wpływem społeczeństwa, ale raczej poza nim i przeciw niemu. Do tej kategorii zaliczył Znaniecki, obok Kanta czy Rockefellera, także Piłsudskiego, co wywołało zresztą pewne protesty. Przedstawił także ideał nowej osobowości, której potrzebować będzie cywilizacja przyszłości. Są to po prostu *ludzie mądrzy i dobrzy*, tacy, którzy znają różne kultury i są otwarci na różne wpływy, a jednocześnie mają „rosnącą zdolność do sympatyzowania ze wszystkimi ludźmi, nie wyłączając tych, których w pierwszym okresie życia osobnik nauczył się traktować jako obcych, a nawet jako wrogów"[1]. Biografia i twórczość Floriana Znanieckiego pokazują dowodnie, że był on człowiekiem i mądrym, i dobrym.

MAREK ZIÓŁKOWSKI
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

[1] F. Znaniecki, *Ludzie teraźniejsi a cywilizacja przyszłości*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1974, s. 350.

Otrzymaliśmy dwa teksty dotyczące projektu ustawy o powołaniu Akademii Kopernikańskiej, który został niedawno złożony w Sejmie przez Prezydenta Rzeczypospolitej. Publikujemy je w całości.

Redakcja

* * *

Warszawa, 24 marca 2022 r.

Szanowny Pan
Andrzej Duda
Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Prezydencie,

Zwracamy się do Pana Prezydenta z gorącym apelem związanym z projektem ustawy o Akademii Kopernikańskiej, przekazanym przez Pana do procedowania w Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej. Jako przedstawiciele demokratycznie wybranych, reprezentatywnych instytucji środowiska akademickiego: Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich, Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Polskiej Akademii Nauk, a także organizacji związkowych: Rady Szkolnictwa Wyższego i Nauki Związku Nauczycielstwa Polskiego oraz Krajowej Sekcji Nauki NSZZ „Solidarność", zwracamy się do Pana Prezydenta z prośbą o wycofanie projektu i wstrzymanie dotyczących go prac.

Przedłożony projekt wywołuje poważne kontrowersje merytoryczne w środowisku akademickim, jest źródłem wielu negatywnych emocji i obaw wśród polskich uczonych. Sposób tworzenia, funkcjonowania i finansowania, a także celowość powołania Akademii jest dla większości środowiska niezrozumiały. Niejasne są przyczyny włączenia do jej struktury zaledwie części obszarów badawczych, z pominięciem innych, niezwykle ważnych dla rozwoju nauki i gospodarki naszego kraju. Sytuacja ta, w połączeniu z brakiem szerszej, środowiskowej dyskusji nad projektem, wywołuje różne spekulacje. Istotne zastrzeżenia przedstawiła także Polska Akademia Umiejętności. Istnieje zatem bardzo realne niebezpieczeństwo, iż projektowana ustawa stanie się źródłem rozłamu środowiska naukowego.

Nasz niepokój potęguje fakt, iż projekt pojawia się w szczególnym i wyjątkowo niespokojnym czasie, gdy sytuacja gospodarcza jest trudna ze względu na rosnącą inflację, ceny paliw i energii oraz trwający kryzys humanitarny związany z wojną w Ukrainie oraz planowane bardzo wysokie koszty działań pomocowych. Tymczasem wdrożenie projektu wymaga znacznych nakładów finansowych, które będą absorbowały środki niezbędne na pokrycie skutków wzrostu cen oraz zwiększenia niezbędnych wydatków na obronność. Wpłynie to na pogorszenie trudnej sytuacji, w jakiej znajduje się dziś szkolnictwo wyższe i nauka, zmagające się z nieoszacowanymi jeszcze skutkami wciąż trwającej pandemii.

W piśmie KRASP z 15.02.2022 roku do Pana Premiera Mateusza Morawieckiego (dołączonym do tego listu), oraz w pismach i postulatach organizacji związkowych, dotyczących zwiększenia finansowania szkolnictwa wyższego i nauki, w tym wynagrodzeń pracowników, złożonych jeszcze przed agresją Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, wskazaliśmy na konieczność zwiększenia finasowania sektora szkolnictwa wyższego o ok. 3,4 mld złotych, tak aby pokryć wzrastające koszty utrzymania infrastruktury uczelni i instytutów oraz przeprowadzenia niezbędnego zwiększenia wynagrodzenia, które zaledwie zrekompensuje skutki rosnącej inflacji i cen energii. Z podobnymi problemami zmagają się także instytuty Polskiej Akademii Nauk.

Warto wskazać na fundamentalne aktualnie problemy finansowe środowiska, jak chociażby fakt, że łączna wartość szacowanych zwiększonych kosztów funkcjonowania w 2022 r. tylko uczelni biorących udział w badaniu wynosi ponad 1 mld zł (wartość dla 74 jednostek spośród 97 publicznych uczelni zrzeszonych w KRASP). Pogłębiające się niedofinansowanie, jeśli chodzi o wynagrodzenia w szkołach wyższych i instytucjach nauki, powoduje coraz większą frustrację oraz chęć rezygnacji z zawodu wielu młodych, wartościowych nauczycieli akademickich. Rośnie niezadowolenie naszych społeczności - na polskich uczelniach trwa akcja protestacyjna związków zawodowych.

Wymowa faktów jest nieubłagana: stosunek wartości minimalnego wynagrodzenia zasadniczego profesora do minimalnego wynagrodzenia pracownika zmniejszył się z 3,05 w 2018 roku do zaledwie 2,13 w 2022 roku. Pokazuje to dobitnie stopień spadku wartości wynagrodzeń w systemie szkolnictwa wyższego w stosunku do wzrostu płac w gospodarce. Podwyższenie płacy minimalnej do wysokości 3010 zł brutto, bez równoczesnej korekty minimalnej płacy profesora powoduje postępującą pauperyzację zawodu uczonego: nowa płaca minimalna stanowi aż 47% minimalnego wynagrodzenia zasadniczego profesora (6410 zł brutto) i 64% wynagrodzenia zasadniczego adiunkta (4680 zł brutto), a minimalne wynagrodzenie zasadnicze asystenta (3205 zł brutto) jest tylko o 195 zł brutto wyższe od płacy minimalnej).

Rozwój polskich uczelni i instytutów PAN służy całemu krajowi, decyduje o przyszłości młodych Polaków. Zwracamy się zatem z prośbą, aby Pan Prezydent zechciał rozważyć nasze argumenty. Bylibyśmy niezmiernie wdzięczni za zorganizowanie osobistego spotkania, na którym przedstawilibyśmy szczegółowo wszystkie wątpliwości, uwagi i problemy, jakie przedstawiony projekt stwarza dla polskiego środowiska akademickiego i systemu szkolnictwa wyższego. Nie znalazły się one w ocenie skutków regulacji.

W czasie, kiedy za naszą wschodnią granicą dzielna Ukraina walczy o wolność swoją i naszą, nie są nam potrzebne rozdźwięki, podziały i konflikty w środowisku i społeczeństwie. Ważna jest jedność i wspólne stawianie czoła realnym, ważnym i pilnym wyzwaniom, które stoją przed nami wszystkimi.

Z wyrazami szacunku,

prof. Arkadiusz Mężyk
Przewodniczący
Konferencji Rektorów
Akademickich Szkół Polskich

prof. Marcin Pałys
Przewodniczący
Rady Głównej Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

prof. Jerzy Duszyński
Prezes
Polskiej Akademii Nauk

dr Janusz Szczerba
Prezes
Rady Szkolnictwa Wyższego i Nauki
Związku Nauczycielstwa Polskiego

Dominik Szczukocki
Przewodniczący
Krajowej Sekcji Nauki NSZZ
„Solidarność"

Rada Polskiej Akademii Umiejętności po zapoznaniu się z projektem ustawy o Akademii Kopernikańskiej w pełni podtrzymuje jego krytyczną ocenę, sformułowaną w swojej uchwale z dnia 13 kwietnia 2021 r., dotyczącej ówczesnej wersji projektu, który poza drobnymi wyjątkami jest tożsamy z projektem procedowanym obecnie w Sejmie. Tym samym Rada PAU solidaryzuje się ze stanowiskiem wyrażonym w skierowanym do Prezydenta Rzeczypospolitej apelu o wycofanie projektu z prac sejmowych, zawartym w uchwale Nadzwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Towarzystwa Naukowego Warszawskiego z dnia 16 marca 2022 r. oraz we wspólnym liście Przewodniczącego Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich, Przewodniczącego Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Prezesa Polskiej Akademii Nauk, Prezesa Rady Szkolnictwa Wyższego i Nauki Związku Nauczycielstwa Polskiego i Przewodniczącego Krajowej Komisji Nauki NSZZ „Solidarność" z dnia 24 marca 2022 r.

Uchwała Rady Polskiej Akademii Umiejętności z dnia 13 kwietnia 2021 roku, w sprawie projektu ustawy o Narodowym Programie Kopernikańskim

Rada Polskiej Akademii Umiejętności wyraża zdumienie i głębokie zaniepokojenie pojawieniem się w sieci i doniesieniach prasowych anonimowego projektu ustawy o Narodowym Programie Kopernikańskim. Cel projektowanej ustawy został określony w jej preambule. Jest nim podniesienie poziomu nauki polskiej do poziomu czołowych centrów nauki światowej. Realizacja tego celu wymagałaby stworzenia istniejącym i działającym obecnie instytucjom naukowym odpowiednich warunków rozwoju, a nie tworzenia nowych instytucji (w ramach projektowanego Programu) mających zdecydowanie polityczny charakter. Regulacje przewidziane w projekcie ustawy, nie tylko nie gwarantują osiągnięcia deklarowanego celu, a wręcz utrudnią jego realizację i doprowadzą do antagonizmów wewnątrz środowiska naukowego. Zastrzeżenie budzi w szczególności utworzenie Międzynarodowej Akademii Kopernikańskiej (MAK), dysponującej, według tego projektu, dużymi możliwościami finansowymi i organizacyjnymi. Zgodnie z projektem, część członków MAK oraz pierwsze jej władze mają zostać powołane przez organy państwowe. Nie przewidziano przy tym ani konsultacji ze środowiskiem naukowym, ani kryteriów merytorycznych nominacji. Rada w pełni podziela wnioski wynikające z analizy projektu, zawarte w liście Zarządu Towarzystwa Naukowego Warszawskiego do Ministra Przemysława Czarnka z dnia 7 kwietnia br.

Wzywamy Pana Ministra do wyjaśnienia genezy projektu ustawy i wyraźnego określenia, że nie jest on zgodny z Jego intencjami. W obecnej sytuacji wysiłek nas wszystkich i możliwości finansowe Państwa powinny być koncentrowane na wsparciu służby zdrowia oraz przezwyciężeniu społecznych i ekonomicznych skutków pandemii. Generowanie kosztownych i konfliktogennych tematów zastępczych uważamy za wysoce szkodliwe.

PLATFORMA WYMIANY NAUKOWEJ PAU

WYDAWNICTWO PAU POLECA - *link*

PAUza Akademicka – www.pauza.krakow.pl – **tygodnik Polskiej Akademii Umiejętności i środowiska naukowego.**

Rada Redakcyjna: Magdalena Bajer, Andrzej Białas, Janusz Limon, Ewa Lipska, Piotr Sztompka, Marta Wyka, Jakub Zakrzewski.

Redakcja: Andrzej Białas – redaktor naczelny; Andrzej Borowski, Andrzej M. Kobos, Piotr Malecki, Marian Nowy – redaktorzy; Adam Korpak, Krzysztof Skórczewski – grafika; Ryszard Otręba – „Galeria PAUzy"; Anna Michalewicz – dyrektor administracyjny; Witold Brzoskowski, Monika Mentel – fotoskład; Wydawnictwo PAU – konsultacje.

Adres do korespondencji: Polska Akademia Umiejętności, 31–016 Kraków, ul. Sławkowska 17; e-mail: pauza@pau.krakow.pl

Oczekujemy na artykuły do 6 000 znaków (ze spacjami) i ilustracje w formacie JPEG o rozdzielczości 300 dpi.